

HANNE FREDLEV NIELSEN

HUGDRUPGÅRD I HOU

HALS MUSEUM
1996

HANNE FREDLEV NIELSEN

HUGDRUPGÅRD I HOU

Herremænd, fæstere og ejere
af Hugdrupgård i Hou, Hals Sogn

HALS MUSEUM
1996

Hanne Fredlev Nielsen

Hugdrupgård i Hou

Herremænd, fæstere og ejere af Hugdrupgård i Hou, Hals Sogn

Copyright © by Hanne Fredlev Nielsen & Hals Museum 1996

Udgivet af Hals Museum, Skansen, Østergade, 9370 Hals

Tlf. 98 75 03 06. Fax 98 75 03 06

Redaktion: Henrik Gjøde Nielsen

Tilrettelægning: Viggo Larsen

Teknisk produktion: Hals Museum

Printed in Denmark 1996

ISBN 87-985457-3-6

*Forsideillustration: Hugdrupgård i Hou. Tegning gengivet efter Kr. Værnfeldt:
Ved Skov og Strand. I: Fra Himmerland og Kjær Herred 1946, s. 178.*

Indholdsfortegnelse

Forord.....	4
Hals Sogn.....	5
Fogedgården i Hals.....	5
Prinsesse Sophie Hedevig.....	6
Hals Ladegård.....	8
Ladegårdens Fæstegods.....	9
Strandbønderne i Hou.....	10
Bødkerslægten i Hugdrupgård.....	11
Mellemspil på Hugdrupgård.....	13
Hugdrupslægten.....	14
En fremtid for Hugdrupgård.....	15
Noter og henvisninger	16
Litteratur og materiale.....	17

Forord

Med dette hæfte fortsættes den skriftrække, som Hals Museum påbegyndte med udsendelse af tidligere arkivar ved Rigsarkivet, cand.mag. Carl Rise Hansens afhandling "Sognepræst og menighed - Christen Thomsen Christensen og menigheden i Hals 1858 - 1862," 1995. Samtidig markerer herværende hæfte, at skriftrækken nu også grafisk har fundet sin endelige form.

Baggrunden for skriftrækken er, at der i Hals Kommune, som jo i alle andre kommuner, findes et væld af emner, af steder, bygninger, personer, begivenheder o.s.v., der er historisk interessante og som fortjener at blive gjort til genstand for undersøgelse, men som ikke kan bære at blive formidlet i en selvstændig udstilling eller som en selvstændig bog, enten fordi emnet er for begrænset i omfang til at bære en så omfattende formidling, eller for specialiseret til økonomisk at kunne lade sig realisere, eller begge dele. Med denne, økonomisk set, uprætentiøse skriftrække, gøres det muligt både at formidle den dybtgående, historiske afhandling, og specifikke, lokale historier, eksempelvis knyttet til et sted. Den grundige afhandling blev præsenteret ved udsendelsen af Rise Hansens afhandling, mens den snævre, lokale historie belyses i Hanne Fredlev Nielsens hæfte.

Cand.mag. Hanne Fredlev Nielsen var fra januar til marts 1996 tilknyttet Hals Museum, med henblik på indsamling og bearbejdning af materiale vedr. Hugdrupgård i Hou, som er Hals Museums nordlige "forpost." Indsamlingen, der foregik lokalt og på Landsarkivet for Nørrejylland i Viborg, resulterede i dette hæfte om Hugdrupgård, der er en af de ældste bygninger i Hou. Hals Kommune er rig på store slægtsgårde, men også de mindre steder har deres historie, som fortjener at blive undersøgt og formidlet, hvilket her sker for Hugdrupgårds vedkommende.

Skønt hvert enkelt hæfte som sådan er økonomisk uprætentiøs, så vil vi dog ikke skjule, at hensigten med hele skriftrækken er særdeles prætentios. Efterhånden som forfattere melder sig, undersøgelser gennemføres og resultaterne realiseres, er det tanken at de mange bække små skal gøre en stor å, og sammen fremstå som et Hals-leksikon. Ikke et leksikon, der alfabetisk giver oplysninger om kommunen, men en række af skrifter, der behandler såvel de meget fremtrædende som de mere skjulte historiske sammenhænge og begivenheder, der lader sig udforske her på det sydøstligste hjørne af Vendsyssel.

Hals, juli 1996.

Henrik Gjøde Nielsen.

Hals Sogn

Hals Sogn udgjorde helt tilbage i middelalderen et selvstændigt birk. I 1203 skænkede Valdemar Sejr området, som da var krongods, til Vitskøl Kloster, som også varetog birkeretten. Hals Kirke, som indtil begyndelsen af 1200-tallet var under Børglum Kloster, kom i 1219 også under Vitskøl. Vitskøl blev mageskiftet bort i 1573, og Hals udgjorde da med mellemrum et særligt len indtil 1597, hvor det kom under Aalborghus. Fra 1670 udlagdes birket som ryttergods, hvilket det var indtil 1716. Birket blev i 1687 lagt sammen med Hvetbo og Kjær herreder, men i 1716 blev birkeretten af kongen skødet til Prinsesse Sophie Hedevig, og birket var herefter forenet med Dronninglund birk frem til 1810, hvor det endnu en gang blev underlagt Kjær herred.¹

Fogedgården i Hals

Birketinget blev hver fredag i mange år afholdt i Hals på Fogedgårdens gårdsplads, ofte med fogeden som dommer i sagerne. Fra 1721 blev de to birkers tingsted flyttet til et tinghus i Gerå.² Fogedgården blev altså helt bogstaveligt centrum for mange af de aktiviteter, som foregik i sognet og birket. Fogedgården hørte, som kirken i Hals, fra helt tilbage i 1200-tallet under Vitskøl Kloster. På gården boede klosterets foged, som skulle varetage kongens interesser på tinge, men som også kunne have andre funktioner, f.eks. udøvelse af politimyndighed eller tilsyn med kronens bønder. Vitskøl var et cistercienserkloster, grundlagt af Valdemar den Store, og det ejede store besiddelser i Vendsyssel. Cistercienserne, som var foregangsmænd på landbrugsområdet, gik ind for stordrift, og gården blev anlagt som en avlsgård. Den tidligste kilde, som nævner fogedgården, daterer sig helt tilbage til 1252, hvor den benævnes ved det latinske navn *grangiam Hals*.³

I 1558 gav klosterets abbed, Anders Andersen, Anne Andersdatter livsbrev på gården, som da var ret forfalden. Hun fik livsbrevet på betingelse af, at hun år for år ville forbedre den efter sin formue og derudover årligt give Vitskøl Kloster 3 pd. byg, 1 td. ål og 2 gæsterier med 8 karle uden heste. Det ene om sommeren og det andet om vinteren. Det blev desuden tilføjet, at Anne Andersdatter ikke måtte gifte sig uden abbedens samtykke.⁴

Anne Andersdatter var datter af den tidligere foged og var gift med den daværende foged Anders Jensen Kjærulf (Skriver). Deres datter Anne var derpå gift med to fogeder på gården i begyndelsen af 1600-

tallet. Der findes endnu et minde om hende i kirken, hvor hendes navn står nævnt på alterbordet.⁵

Gårdens skiftende fogeder kæmpede naturligvis for at få gården bygget op, men de store begivenheder, som f.eks. 1600-tallets krige, kom også til at sætte sine spor på gården, og ødelagde i et par tilfælde mange års møjsommeligt arbejde. Hals' strategiske placering ved indsejlingen til Limfjorden gjorde, at området i mange tilfælde blev krigsskueplads. Først blev gården ødelagt i 1627, da tyske landsknægte havde besat Hals-området i forbindelse med kejserkrigen. I Hals Birketingbog fra 13. maj 1631 blev gården ellers beskrevet som "kosteligt bygget med 8 huse og fire skorstene." Tingbogen melder videre, at tyskerne ødelagde gården "aldeles," og at stenene fra bygningerne blev brugt til opførelsen af Skansen, mens en del sten blev fragtet til Sundby. Kun 30 år senere, i 1658, da Annes søn Knud Jensen Juul var foged, blev gårdens bygninger brændt ned af svenkerne, som hærgede området og blandt andet indtog den nyopførte Skanse.⁶ Skansen var opført på fogedgårdens grund, og træværket til dens pallisadeværker blev ligeledes skaffet i de skovområder, som hørte under fogedgården. Det ved vi blandt andet fra det skøde, som prinsesse Sophie Hedevig modtog i 1716, hvor det står nævnt som en klausul, at træværket til Skansens pallisader skulle ydes fra gårdens skovområder.⁷

I 1716 skødede kong Frederik IV som nævnt det meste af Hals, Hou og Skovshoved byer med birkerettighed til sin søster Prinsesse Sophie Hedevig. Fogedgården som indtil da ikke var nogen betydelig ejendom, blev nu omdannet til en ladegård og blev avlsgård under Dronninglund. Hartkornet på gården blev øget til 10 tdr., og der blev lagt tiende på 24 tdr. og fæstegods på ialt 80 tdr. hartkorn til gården.⁸ Med Prinsesse Sophie indledes den del af gårdens historie, hvor den når sin betydeligste størrelse, men inden vi fortsætter med gårdens historie, er det på sin plads at få præsenteret Sophie Hedevig lidt nærmere.

Prinsesse Sophie Hedevig

Sophie Hedevig var datter af Christian V og dronning Charlotte Amalie. Som det var skik ved de europæiske hoffer, var Sophie allerede som lille pige blevet forlovet med en søn af kurfyrsten i Sachsen. Han var forresten også hendes fætter. Desværre for Sophie forelskede kronprinsen sig i en anden ikke-fyrstelig pige, og så røg den forlovelse sig en tur. Da var Sophie 14 år. Herefter forsøgte hoffet at forhandle

sig frem til et giftermål med en søn af Kejser LLeopold I af det tysk-romerske rige, men da Sophie simpelthen nægtede at lade sig omvende til katolik, blev det giftermål heller ikke til noget. Som et sidste forsøg prøvede hoffet at afsætte hende til den svenske Kong Karl XII, som var endnu en fætter, men han havde ikke tænkt sig at blive gift overhovedet. Så var mulighederne og tiden tilsyneladende ved at være løbet ud for Sophie. I hvert fald kom det ikke til flere ægteskabsplaner for hendes vedkommende. Hun blev hverken kurfyrstinde i Sachsen, kejserinde af det tysk-romerske rige eller dronning i Sverige.

Hvorfor Sophie så kom til at eje store besiddelser i Vendsyssel er en anden historie. Efter sin mor havde hun arvet de sjællandske godser Gjorslev og Erikstrup, men hendes bror Frederik IV fik det arrangeret sådan, at Sophie til gengæld for de sjællandske besiddelser, udover Hals Ladegård med dens tilliggender og 73 huse i Hals by, fik Børglum Kloster, Dronninglund og Dronninggård godser. Børglum solgte hun imidlertid hurtigt fra, men de andre besiddelser beholdt hun frem til 1730.

Prinsesse Sophie Hedevig blev på flere måder en velgører for Hals Sogn. Hun stod blandt andet for en restaurering af kirken i 1724-1725. I den forbindelse blev der over døbefonten og prædikestolen anbragt "himle" med prinsessens våben og monogram, som påmindelse om hendes indsats. Prinsessen oprettede desuden de to første skoler i Hals og Hou. Til skolen i Hals blev der knyttet et årligt legat. Det blev uddelt helt op i 1960'erne, men så gik den slags af mode for en tid, og legatet blev sløffet. En lokal tradition vil iøvrigt vide, at legatet blev oprettet til en skoleholder i Hals, som prinsessen havde et nært, d.v.s. et intimt forhold til, og efter såvel som prinsessens som skoleholderens død fulgte legatet så fortsat Hals Skole. Om traditionen har bund i virkeligheden lader sig ikke verificere, men helt usandsynlig forekommer historien ikke, ligesom en anden tradition vil vide, at når prinsessen overhovedet kom til Hals skyldes det, at hun havde for mange og for "nære" forhold til unge mænd ved hoffet, der ikke altid var af rette byrd og stand. For at undgå skandale, valgte prinsessens bror, Kong Frederik IV, derfor at deportere sin angiveligt udsvævende søster til Vendsyssel.

Prinsessen og hendes ugifte bror prins Carl blev i 1721 uvenner med Frederik IV. Han viste nemlig den usømmelighed, allerede dagen efter dronningens bisættelse, egenhændigt at krone sin kone til venstre hånd, Anne Sofie Reventlow til dronning. Det kunne Sophie og Carl ikke acceptere og forlod i protest hoffet i København. I stedet nedsatte de sig på godset Vemmetofte, hvor de etablerede deres eget

fyrstelige og dyre hof. Da prins Carl døde i 1729, havde han opbygget en betydelig gæld. Den arvede Sophie sammen med gård og gods. For at betale gælden måtte hun skille sig af med besiddelserne i Vendsyssel, hvilket ikke var let. Til sidst købte en af de største kreditorer i boet, overkammerherre C. A. von Plessen, godserne, for dog at få nogen dækning for sine tilgodehavender. SSophie Hedevig døde i 1735 på Charlottenborg i København. Hun er, som sin bror Carl, gravsat i Roskilde domkirke.⁹

Hals Ladegård

Sophie Hedevig fik skøde på sit gods i Hals Birk og sogn den 14. marts 1716. Det var, som tidligere nævnt, ryttergods fra det tredje jyske rytterregiment, der var tale om. I følge ordlyden i skødet begærede prinsessen at få Hals-godset overladt for den pris, som højeste bud havde lydt på året før på en auktion, nemlig 7.726 Rigsdaler og 12 skilling. Herefter fulgte en gennemgang af det tilhørende fæstegods, hvor hver enkelt gård nævntes ved dens matrikelnummer. Det blev oplyst, hvordan gårdene i mange tilfælde var opdelt mellem flere fæstere, og hvad gårdens hartkorn var sat til. Hartkonsværdierne blev så omskrevet til værdi i rigsdaler og skilling. Ladegården blev ved Sophies overtagelse drevet af Anders Høg i Aalborg, og den var sat til en ydelse på godt 10 tdr. hartkorn årligt, som omregnet havde en værdi på 675 Rigsdaler og 12 skilling.¹⁰

Hals Ladegård kom fra Sophies overtagelse til at følge Dronninglund gods helt frem til 1773. I skødet fra Sophie Hedevig til von Plessen i 1730 blev alt gods opregnet på det ialt 29 store sider tætskrevne dokument, som i dag opbevares på Landsarkivet for Nørrejylland i Viborg, ialt var der 537 husstande, som ydede tiønder og landgild til Dronninglund gods, Dronninggård og Hals Ladegård. Det var imidlertid ikke længe von Plessen beholdt gårdene, men han havde også kun købt godserne for ikke at tabe for meget på sin långivning til den ødsle prins Carl. Allerede i 1735 skødte von Plessen godserne til en islandsk købmand ved navn Jacob Severin, borger i København, for 60.000 Rdl. Jacob Severin opførte gården Grønlandslykke.¹¹ Jacob Severin er iøvrigt kendt for at være den første, som startede med at drive handel på Grønland. Jacob Severin døde i 1753, og på den efterfølgende auktion blev godserne købt af en Grev Jarlsberg, som samme år afstod købet til overhofmarskal Adam Gottlob Moltke til Bregentved. Ved hans død i 1771 overgik godset til sønnen Caspar. Men med Caspars overtagelse begyndte Hals Ladegårds besiddelser afalde fra. Storhedstiden var ved at få en ende. Først fik Caspar La-

degården udskiftet af fællesskabet med Dronninglund gods. I 1773, da han solgte Ladegården fra Dronninglund gods, var den på ialt 104 tdr. hartkorn, tiende og fæstegods medregnet. Han solgte gården til kammerråd Nicolai Duus, som i 1777 frasolgte Hou by, og snart de fleste ejendomme i Hals til fæsterne. I 1788 solgte Duus gården, som nu bestod af kun 49 tdr. hartkorn, tiende og fæstegods iberegnet, for 17.400 Rdl. til justitsråd Ole Tønder Lange til Bratskov. Han solgte i 1799 gården som nu var reduceret til gårdens egne 13½ tdr. hartkorn, for 10.650 Rdl. til postmester Jens O. Duus i Hals. Duus havde kun gården i de næste 5 år, hvorefter overkrigskommissær Brønnum i 1804 overtog den for 18.500 Rdl. I 1806 fik han bevilling til at sælge 6 parceller fra, og overdrog herefter i 1823 gården til sin søn Chr. Severin. Nu var gården reduceret til 9 ½ tdr. hartkorn og den blev i 1828 solgt for 13.000 Rdl. til købmand Kylesbech, som i årene 1835-37 opførte en ny hovedbygning. En række ejere fulgte i løbet af 1800 og begyndelsen af 1900-tallet, og der blev igen frasolgt jord i 1914 og 1924. Efter en brand i avlbygningerne i 1927 blev ejendommen udstykket helt, så hovedparcellen kun bestod af 22 hektar ager og eng samt 34 hektar plantage. Gården var da ejet af proprietær Hans Rathmann. I 1951 blev hovedbygningen med nogle grunde solgt til P. Lindrup.¹² I de senere år blev endnu mere jord udstykket og solgt fra. Langsomt gik gården i forfald, og i 1986 blev hovedbygningen som det sidste revet ned.¹³

Ladegårdens historie udgør den store ramme for det liv som udfoldede sig i og omkring Hals. Måske var forandringerne ikke så store for de enkelte indbyggere og fæstere, når ejeren på den store gård blev skiftet ud, ligesom nye fæstere på gårdene ikke betød store forandringer for godset, men det hænger alligevel sammen, og det er væsentligt at blotlægge sammenhængene for at kunne vurdere hele den udvikling som skete.

Ladegårdens fæstegods

Hals Ladegård havde i årene fra 1716 til omkring 1788 som nævnt ca. 80 tdr. hartkorn fæstegods tilknyttet, hovedsagligt i Hals, Hou og i den nu forsvundne landsby, Skovshoved mellem Hals og Hou. I 1775 fordelte hartkornet sig på 192 gårde og huse. Fik Ladegården en omskiftelig tilværelse, var det en helt anden form for kontinuitet, der fandtes på nogle af de fæstegårde, som hørte under den. Den samme familie ffæstede ofte i flere generationer den samme gård.

I godsarkivernes kilder, f.eks. jordebøgerne, findes der opgørelser over de forskellige fæsteres ydelser og altså godsets indtægter. Her

kan man danne sig et indtryk af den enkelte gårds tilstand, dens størrelse og ydelser, samt finde oplysninger om gårdens beboere. Også i skøderne ved salg af Ladegården opremses hver enkelt fæstegårds hartkorn og dens ydelser i tiende og landgilde. Er man heldig, er jordebogen med dens overskuelige skemaform også medskrevet i skødet, men det gælder langt fra i alle tilfælde.

I skødet fra Sophie Hedevig til von Plessen i 1730, finder vi i opgørelsen for Hou by en fæster ved navn Christen Christensen Bødker.¹⁴ Han var fæster på den gård, som godt 100 år senere fik navnet "Hugdrupgård," som stadig ligger midt i Hou, som den sidste af de gamle gårde. Bødkerslægten, som havde mange grene i området, var fæstere på gården op gennem 1700-tallet i fire generationer. Parallelt med den omskiftelige tilværelse, som Hals Ladegård kom til at føre gennem mange ejerskifter, kan vi altså også følge en enkelt fæstegård, som på en gang var påvirket af fæsteforholdet til godset, men som samtidig havde sin egen selvstændige historie. Hvor ladegårdens ejere var mere prominente og indflydelsesrige personer, som for manges vedkommende har fået deres historie skrevet for eftertiden, må man nød og lode i kilderne, før at stykke historien sammen om de folk, som beboede de mere ydmyge steder, og som ikke havde mulighed for at sætte noget stort aftryk i historien. Deres liv kan man finde spor af i f.eks skøde- og panteprotokoller, skifteprotokoller, folketællinger og naturligvis i kirkebøgerne, hvor hjørnestenene i et menneskes liv, dåb, konfirmation, ægteskab og død, er noteret.

Strandbønderne i Hou

Byen Hals var det ubestridte centrum i sognet med sin købstadsagtige karakter og sit særpræg af de mange forskellige folk, som slog sig ned, og de mange aktiviteter som foregik ved havnen og ved Skansen. I en sammenligning var sognets anden hovedby Hou kun en ubetydelig landsbyflække, præget af de barske vilkår, som folkene dér havde at leve under. Byen var ikke rig nok til at kunne udgøre et selvstændigt sogn, og først ved indgangen til dette århundrede fik byen sin egen kirke, men den delte fortsat sogn med Hals. Førhen havde folk i Hou måttet tage den 8 kilometer lange tur til Hals kirke, hvis ikke de kunne nøjes med den månedlige gudstjeneste, som præsten fra Hals kom og holdt i Hou skole eller under den blå himmel, når vejret var til det.¹⁵

Der skulle meget hårdt arbejde til, for at brødføde en familie og drive en gård i Hou. Jorden, som skulle dyrkes, var sandet og ufrugtbar og gav derfor ikke et stort udbytte, så fiskeriet blev for mange en

dominerende indtægtskilde. At fiskeriet var af stor betydning ses ved, at en stor del af landgilderne frem til midten af 1700-tallet blev betalt i ål, sild og salt, men efterhånden blev de dog afløst af landbrugsnaturalier.¹⁶ En vigtig grund til at vi i dag, meget detaljeret, kan sige noget om, hvordan fiskeriet blev drevet, skyldes at skolelæreren P.C. Møller i 1821 slog sig ned i byen. Han interesserede sig meget for livet i byen og ønskede også at fortælle den omkringliggende verden, hvordan tilværelsen formede sig for indbyggerne i den lille by. Som et tidstypisk træk, satte han sig for at skrive en såkaldt "Oeconomisk Skildring af Hou i Hals Sogn." Det blev imidlertid kun til begyndelsen, et 32 sideres hæfte, som udførligt beskrev fiskeriet i årets 12 måneder i 1830'erne, med redegørelse for fiskens anvendelse i handel og husholdning. Med udgangspunkt i hans skildring kan vi nu sige meget præcist, hvordan fiskeriet blev drevet og hvordan det artede sig i 1830'erne da Møller samlede sine oplysninger.¹⁷

Landbruget var dog stadig af stor betydning. Forhindrede vejret, at man kunne komme på havet og fiske, eller var fiskene ikke i så rigelige mængder, var det uhyre vigtigt at have en mere stabil indtægt, og ikke mindst fødemidlerne, som landbruget kunne give.

Bødkerslægten i Hugdrupgård

Ved matriklen i 1688, fik den nuværende Hugdrupgård matrikelnummer 2.¹⁸ Kr. Værnfeldt, som var en ivrig lokalhistoriker i Hals, har fundet fæstere knyttet til stedet helt tilbage i 1500-tallet. Gården var da, i følge Værnfeldts oplysninger, delt mellem to fæstere.¹⁹ Værnfeldt har desværre ingen kildehenvisninger, men det er muligt, at han har fundet sine oplysninger i Vitskøl Klosters arkiv, da klosteret som nævnt dengang havde tilknyttet ffogedgården og meget gods iøvrigt i Vendsyssel. I hvert fald var det ikke på dette tidspunkt krongods.

Af skødet til Sophie Hedevig fremgår det, at matrikel 2 og 14 i Hou på dette tidspunkt var delt i tre entredjedelsparter, med en tilskrevet hartkornsydelse på 1-2-1-1 (1 tdr, 2 skæpper, 1 fjerdingkar, 1 album), som omregnet var lig med 50 Rdl. og 36 sk., da 1 tdr. var lig 39 Rdl. Matrikel 14 hørte, ifølge Værnfeldt, under matrikel 2, men jorden blev dyrket af to andre bønder. Desuden blev halvdelen af matrikel 16 med et hartkorn på 2-5-1-1 brugt af bønderne på matrikel 2 og 14. Gårdenes tilhørende jorde var altså delt op i mindre parceller, som kunne dyrkes af flere fæstere.²⁰ I skødet fra Caspar Molkte i 1772 er jordebogen opstillet på en måde der kan tolkes sådan, at Hugdrupgårds jorder var delt mellem tre fæstere, idet deres numre 447 og

448 står indrykket under nummer 446 som var Christen Christensen Bødker, der fæstede selve gårdens bygninger. Christen Christensen Bødkers hartkorn var sat til de førnævnte 1-2-1-1, mens de to andre kun var sat til 7 skæpper, 2 fjerdingkar og 1 album. Christen Christensen Bødker betalte også en større landgilde end nummer 447 og 448.²¹

Den Christen Christensen Bødker, som nævnes i skødet fra 1730, havde overtaget fæstet efter sin far, Christen Pedersen Bødker, der i 1721 nævnes som fæster på gården. I en opgørelse fra 1752 står det nævnt, at fæsteren Christen Christensen, også kaldet Kræn Bødker, havde fæstet gården i 1741, den 26. juni, for 4 Rdl. og 4 sk. På det tidspunkt, i 1752, var Christen og hans kone Karen Sørensdatter henholdsvis 30 og 32 år gamle. De havde to børn under seks år og to under 12 år boende hjemme. Af tyende havde de kun en enkelt pige. Det er for øvrigt et typisk træk, at gårdene ikke havde meget tyende. ~~Dæt skyldes sandsynligvis isæn det magre udbytte, strandbønderne havde. Der var ikke råd til at mætte flere munde end højst nødvendigt.~~ Christen og Karens gård blev vurderet som værende i god tilstand og var da også en af de store, både hvad angik størrelse og ydelser. To andre gårde var sat til samme hartkorn som Hugdrupgård. Efter dem fulgte 14 mindre gårde, som ydede noget mindre, og til sidst otte, som kun betalte lidt, og ni, som intet betalte. Gården var firlænget og bestod af 30 fag. Dens hartkorn var sat til godt 1 tdr. I årlig landgilde ydede gården 5 skæpper byg og 1 tønde havre, samt 1 Rdl., 4 mark oog 9 skilling i pengeydelse. Det var en ydelse som stort set forblev uforandret fra de tidligste oplysninger i skøderne fra 1735 og fremefter. Gårdens besætning blev ligeledes opgjort. Der fandtes seks heste, fire køer, fire stk. ungkvæg, to får og to svin. Gården rådede over to trævogne, en plov og en harve, en jernovn og en bryggerkedel. Til slut opregnes det at een kunne spinde uld, to kunne spinde hør og hamp, to kunne væve vadmel, to vævede lærred og to kunne binde (strikke) vanter og strømper. Der hørte da også en væv til i husholdningen.²²

Af folketællingen for 1787 fremgår det, at Christen og Karen stadig drev gården. En søn, Christen Christensen på 38, år var endnu ugift og boede på gården. Som tyende havde de pigen Anne Andersdatter på 32 år. Fra 1788 begyndte ejeren af Ladegården, Nicolaj Duus, at frasælge fæstegodset i Hou og HHals. Der findes kun een kopibog af fæsteopsigelserne fra 1802 til 1812, men her fandtes der ingen vedrørende Christen Bødker i Hou. Da det ikke har været muligt at opspore fæsteopsigelsen for Hugdrupgården, må vi nøjes med at sige, at

gården efter al sandsynlighed blev til selvejergård i årene lige omkring år 1800. Den sidste ane af Bødkerslægten på gården blev Christen og Karens søn Christen Christensen Bødker, som nævnes i folketællingen 1801. Han var da 54 år gammel og var blevet gift med Maren Andersdatter som var 39 år. De havde tre børn hjemme: Christen på seks, Maren på syv og endelig Anne på tre år.

Mellemspil på Hugdrupgård

Ifølge Værnfeldt blev Hugdrupgård solgt til Peder Eriksen fra Vesterheden i 1804. Christen Christensen Bødker flyttede herefter til Øster Hassing. Ifølge Værnfeldt blev gården ved dette ejerskifte splittet, idet Peder Eriksen kun købte hovedparcellen.²³ Dette lyder sandsynligt, da hartkornsydelsen for gården herefter er næsten halveret.

Allerede i 1784 havde Peder Eriksen fået skøde på sin gård Vesterheden af Nicolai Duus.²⁴ I 1799 skødede han gården videre til sin søn Erik Pedersen.²⁵ I 1804 købte han så Hugdrupgård, men den ejede og drev han kun i få år. I 1810 skødede han gården til sin svigersøn Jan Nielsen Krag. Skødet mellem Peder Eriksen og Jan Nielsen Krag har næsten form af en aftægtskontrakt mellem den gamle og den ny ejer. Jan Nielsen Krag skulle godt nok betale 500 Rdl., som var en gæld som gamle Peder havde, men ellers overtog han gården på betingelse af at ville forsørge de gamle ejere resten af deres dage. Hvert år skulle han levere en bestemt mængde korn, han skulle holde deres ko med foder og græs, og hvert år levere to får. Desuden skulle Jan Nielsen Krag levere tørv og sørge for befordring til kirken to gange om året. Efter den ene af de gamle var afgået ved døden, skulle ydelse blot halveres. Der er desuden indføjlet den klausul, at hvis de ikke kunne komme overens og de gamle måtte flytte fra gården, var det Jan Nielsen Kraghs pligt at sørge for husværelser, de kunne være tjent med, ude i byen. I et sådant tilfælde skulle den kakkellovn som de havde på gården, sengen og deres skifte- og gangklæder flyttes med.²⁶ En bemærkning viser hvilke ting, der dengang havde en særlig værdi. Det var tilsyneladende ikke sædvanligt, at alle boliger var indrettet med kakkellovn, ligesom tøj var en relativ værdifuld vare. Fremstilling af klæder og tøj var jo en langvarig proces. Peder Eriksen og hans kone er dog nok blevet boende i den aftægtsbolig, som sstadi er at finde på Hugdrupgård, mens Jan Nielsen Krag omkring 1812 opførte det nuværende stuehus på gården. Ved folketællingen i 1834 er hverken Peder Eriksen eller hans kone opført som aftægtsfolk, så de var formodentlig begge døde på det tidspunkt. Jan Nielsen Krag

var, i 1834, 52 år gammel, gift med Kirsten Pedersdatter på 53 år og de havde fire hjemmeboende børn og et enkelt barnebarn. Den ældste søn Anders Jansen var 19 år gammel og har sikkert fungeret som karl på gården. Zidsel, på 23 år, som havde en lille pige, Johanne Nielsdatter på to år, har ligeledes kunnet hjælpe til på gården, og der har derfor næppe været behov for ekstra tyende.

Jan Nielsen Krag solgte gården i 1837 til Hans Chr. Sørensen, som står opført i folketællingen i 1840. Han var da 45 år gammel, gift med Dorte Jønsdatter på 40 år, og de havde da tre hjemmeboende børn: Søren Hansen 14 år, Jens Chr. Hansen 12 år, og Anders Peter Hansen på otte år. Hans Chr. døde imidlertid allerede i 1843, hvorefter der blev holdt auktion over gården. Højeste bud kom fra en Anders Andersen (Hugdrup). Han var født i 1801 i Nerup, som søn af Anders Christensen (Hugdrup), som var fra Hugdrup i Skæve sogn.²⁷ På denne måde når vi frem til den næste lange slægtsrække, og frem til slægten som gav gården sit nuværende navn.

Hugdrupslægten

Anders Andersen Hugdrup købte som nævnt gården på auktion den 3. april 1843. Efter at gårdens jorder tidligere var blevet splittet, var gårdens hartkornsydelse nu sat til 7 skæpper, 3 fjerdingkar og 2 2/3 album. Auktionen var forud blevet bekendtgjort i Aalborg Stiftstidende og ved birkestævner i de omkringliggende sogne. Her blev betingelserne eller "conditionerne," som det hedder i skødet, bekendtgjort for læsere og tilhørere. Ejendommen blev solgt med de samme rettigheder, herligheder og byrder, som den tidligere ejer havde haft.²⁸

Anders Andersen Hugdrup var, ved folketællingen i 1844, 42 år gammel. Han var gift med Ane Catrine Christensdatter på 44 år. De havde fire børn, som boede hjemme: Morten på 23 år, Ane Catrine på 18 år, Ane Kirstine på 11 år og lille Anders Peter på to år. Ved den næste folketælling i 1850 var en anden søn, Christen på 20 år, flyttet hjem igen. Christen Andersen blev i 1856 gift med Mette Karoline Frantzen på 26 år, fra Østerbølle. At hun virkelig kommer derfra er imidlertid lidt usikkert, da folketællinger og kirkebøger nævner forskellige steder. Christen overtog gården efter sin far, som døde i april 1853. I 1860, ved folketællingen, havde Christen og Mette fået to børn: Anders Chr. og Frants Chr. Christens mor Ane Catrine boede også på gården.

Christen kom til at bo og virke på Hugdrupgården i mange år frem. Først ved folketællingen i 1901 nævnes, at Christen og Mette nu er gået på aftægt, og at gården drives af Anders Christian Christensen. I

folketællingen sættes hans alder til 50 år, men det kan ikke passe, idet han blev født i oktober 1857, hvilket fremgår af folketællingen i 1911. Han var altså i 1901 kun 44 år, men var stadig ikke blevet gift. Det blev han imidlertid kort tid efter, med Maline Christensen. I 1911 var de henholdsvis 54 og 47 år, men havde trods deres relativt høje alder to mindre børn. Datteren Mary Christensen blev født i 1905, og sønnen Poul Christensen kom til verden i 1908. Mette Karoline var nu 81 år gammel og var på aftægt på gården. Poul Christensen overtog gården efter sin far i 1931.

Hugdrupgård blev drevet som landbrug frem til slutningen af 1970'erne, og var beboet indtil begyndelsen af 1980'erne.

En fremtid for Hugdrupgård?

I 1994 blev "ødegården", som den nu var, købt af Hals Kommune, som overdrog det formelle ansvar for gården til Hals Museum.

Flere ting på gården har i dag historisk interesse. Den gamle vognport er således bevaret, ligesom man endnu i aftægtsboligen kan genfinde den oprindelige rumindretning, hvilket er ret sjældent, fordi disse boliger som regel blev anvendt til andre formål, f.eks vaskehus eller hønsehus, efter at aftægtsinstitutionen var forsvundet. Gårdens stuehus stammer som sagt helt tilbage fra 1812, og er en af de ældste bygninger i Hou by

Engang, i forhåbentlig nær fremtid, er det museets håb, at der i Hugdrupgård kan indrettes et strandbondemuseum, som kan beskrive det liv, som udfoldede sig for de gamle Houbønder. En idé er at indrette gården som et arbejdende museum, hvor de besøgende kan se og eventuelt selv deltage i nogle af de gøremål, som var bøndernes hverdag engang.

Noter og henvisninger

- 1 Afsnittet bygger på Trap 1961, Jensen 1990, Hansen 1995.
- 2 Trap, op.cit., s. 994.
- 3 Jensen, op.cit., s. 10.
- 4 Hansen, u.å., s. 3
- 5 Jensen, op.cit., s. 11-13.
- 6 Trap, op.cit., ibid., Hansen, op.cit., 1995, s. 5.
- 7 Kronens Skøder, 1941, s. 504.
- 8 op.cit., s. 502-504.
- 9 Afsnittet bygger på Jensen, op.cit., s. 13-17.
- 10 Kronens Skøder, op.cit., s. 502-504.
- 11 Trap, op.cit., s. 995.
- 12 op.cit., s. 995-996.
- 13 Jensen, 1990, s. 26.
- 14 LA. B24, bd. 162, s. 779-793, specielt s. 792.
- 15 Nielsen, 1994, s. 83.
- 16 op.cit., s. 78.
- 17 op.cit., s. 81.
- 18 LA. B24, bd. 67.
- 19 Værnfeldt, 1945, s. 51.
- 20 Kronens Skøder, op.cit., ibid.
- 21 LA. B24, bd. 247, s. 858.
- 22 LA. G21-8, fæster nr. 446.
- 23 Værnfeldt, op.cit., s. 52.
- 24 LA. B28D SP5, s. 25.
- 25 LA. B28D SP5, s. 34.
- 26 LA. B28D SP4, s. 17b-18a.
- 27 Værnfeldt, op.cit. ibid. Det er dog forkert når Værnfeldt hævder, at Hans Chr. Sørensen solgte gården til Anders Andersen Hugdrup; det kunne han af gode grunde ikke.
- 28 LA. B36 SP, s. 61a-62b.

Litteratur og materiale

Publiceret materiale

Hansen, Carl Rise: Hals Birk. I: Årsskrift for Museumsforeningen for Hals Kommune. 1995. S. 4-9.

Jensen, Sv. Gram: Kirke og fogedgård. I: Fra Himmerland og Kjær Herred. 1987. s. 85-97.

Jensen, Sv. Gram: Kirken i Hals. 1990.

Kronens Skøder. Bd. 3. 1941.

Nielsen, Henrik Gjøde: Blot Brudstykker. 1994.

Trap, J.P.: Danmark. Bd. 2. 1859.

Trap, J.P.: Danmark. 1875.

TTrap, J.P.: Danmark. Bd. 4. 1901.

Trap, J.P.: Danmark. Bd. 5. 1924.

Trap, J.P.: Danmark. Bd. 6. 1961.

Herred. 1943. S. 104-131.

Værnfeldt, Chr.: Ved skov og strand. I: Fra Himmerland og Kjær Herred. 1945. S. 1-65.

Værnfeldt, Chr.: Ved skov og strand. I: Fra Himmerland og Kjær Herred. 1946.

S. 169-249.

Værnfeldt, Chr.: Ved skov og strand. I: Fra Himmerland og Kjær Herred. 1947. S. 1-77.

Upubliceret materiale

Lokalhistorisk Arkiv for Hals Kommune:

Jr.nr. 1985/289. Prinsesse Sophie Hedeveg og Hals Skolevæsen.

Hansen, Carl Rise: Hals Birk. Manuskript. U.å.

Diverse folketællinger og kirkebøger, fotografiske kopier og afskrifter fra originaler i Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg.

Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg:

Skøde- og Panteprotokoller indtil 1807:

B24, bd. 67.

B24, bd. 162.

B24, bd. 172.

B24, bd. 247,

B24, bd. 254.

B24, bd. 284.

Skøde- og Panteprotokoller efter 1807:

B28D, SP4: s. 17-18a.

B28D, SP5: s. 25, 34.

B31E, SP19: s. 77,79.

B36, SP1: s. 61-62a.

Dronninglund Godsarkiv, Jordebog, Dronninglund, Dronninggård og Hals Lade-
gård, 1753:

G21-8.

